

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ เขตเมืองสุพรรณบุรี

อุมพร อุดมทรัพย์กุล^{*} ราไพ สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา^{**} วิไล กุศลวิเศษกุล^{***}
และจารุวรรณ เหมะธร^{***}

1. คำนำ

ด้วยในปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ กำลังประสบปัญหาการเพิ่มประชากรผู้สูงอายุ และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าในทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งผลสำเร็จของการวางแผนครอบครัว ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีอายุขัยเฉลี่ยสูงและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว สำหรับประเทศไทยก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน (นภาพร ชโยวรรณ จอห์น โนเทล และศิริวรรณ ศิริบุญ, 2534: 94-95) ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สถานภาพของผู้สูงอายุในครอบครัวและสังคมลดต่ำลง ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยถูกทอดทิ้งให้ใช้ชีวิตอยู่ตามลำพัง (นภาพร ชโยวรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์, 2530: 211) อีกทั้งประสิทธิภาพการทำงานของร่างกายและสมองเสื่อมถอยลง จึงมีความสามารถในการทำงานและการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง ผู้สูงอายุบางคนไม่สามารถปรับตัวต่อภาวะวิกฤตนี้ได้ จะส่งผลต่อภาวะอารมณ์และจิตใจ เกิดอาการวิตกกังวล เศร้าเหงา หวาดระแวง มีภาวะเครียดทางจิตใจและแสดงพฤติกรรมถดถอย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2530) สิ่งเหล่านี้ขัดขวางต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะศึกษาถึงระดับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี เพื่อเป็นประโยชน์ในการหาวิธีการในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้สูงอายุที่มีความพึงพอใจในชีวิตนั้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัยนี้ เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจ

^{*} ศูนย์วิจัย คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

^{**} ภาควิชาชีวสถิติ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^{***} ภาควิชาพยาบาลสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ใจในชีวิต (Life Satisfaction) และเพื่อสร้างรูปแบบ (Model) หาผลกระทบทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

2. วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนราษฎรของเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี ทำการเลือกตัวอย่างแบบกลุ่ม 2 ขั้นตอน (Two-stages cluster sampling) ได้ตัวอย่างทั้งสิ้น 319 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ที่บ้านของผู้สูงอายุ ระหว่าง 1 ธันวาคม 2536 ถึง 15 มกราคม 2537 เนื้อหาที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ โดยอาศัยแนวคิดของนิวการ์เทน (Neugarten) ที่ใช้ในการวัดความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุโดยตรง ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เครื่องมือที่ใช้ได้จากการประยุกต์แบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดของนิวการ์เทน (Neugarten, Havighurst and Tobin, 1961) และฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยของ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2530) โดยนำมาดัดแปลงและเพิ่มเติม และให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และนำไปทดลองใช้ หาค่าความเที่ยง (Reliability) ได้ 0.72

สถิติที่ใช้ในการศึกษาลักษณะการกระจายของข้อมูลทั่วไป และระดับความพึงพอใจในชีวิต โดยการหาค่าจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สเปียร์แมน (Spearman rank correlation coefficient) และการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตและทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้น

3. ผลการวิจัย

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มที่ศึกษา

ผู้สูงอายุ มีอายุเฉลี่ย 72.57 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.91 ปี ส่วนใหญ่ เป็นหญิง ร้อยละ 61.8

ระดับการศึกษา ป.1-ป.4 ร้อยละ 51.1 ไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 27.9 แต่งงานและอยู่กับคู่สมรส ร้อยละ 53.3 หม้าย หย่า แยก ร้อยละ 37.0 ค่ามัธยฐานของรายได้ 1,250 บาท ส่วนเบี่ยงเบนควอไทล์ 710 บาท

3.2 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในชีวิต

ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.5 พึงพอใจในชีวิตระดับดีมาก ร้อยละ 22.0 ไม่พึงพอใจในชีวิต ร้อยละ 24.8 และไม่พึงพอใจในชีวิตอย่างมาก ร้อยละ 2.7 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามระดับความพึงพอใจในชีวิต

ระดับความพึงพอใจในชีวิต	จำนวน	ร้อยละ
พึงพอใจในชีวิตดีมาก	70	22.0
พึงพอใจในชีวิตดี	161	50.5
ไม่พึงพอใจในชีวิต	79	24.8
ไม่พึงพอใจในชีวิตอย่างมาก	9	2.7
รวม	319	100.0

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิต

ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 กับความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ ตัวแปรที่มีระดับการวัดเชิงปริมาณ คือ รายได้ ภาวะสุขภาพ กิจกรรมในการดำเนินชีวิต ระดับการศึกษา อายุ และสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันเท่ากับ 0.5336, 0.4051, 0.3890, 0.3755, 0.2246 และ 0.2010 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรที่มีระดับการวัดเชิงคุณภาพ คือ ความพอใจในฐานะการเงิน สถานภาพสมรส และเพศ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สเปียร์แมนเท่ากับ 0.2949, 0.2326 และ 0.2050 ตามลำดับ

5. การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์

จากการวิเคราะห์รูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้ผลการวิเคราะห์จำแนกตามปัจจัย ดังนี้

สถานภาพสมรส ความพอใจในฐานะการเงิน สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ภาวะสุขภาพ และกิจกรรม ในการดำเนินชีวิต มีผลกระทบทางตรงต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

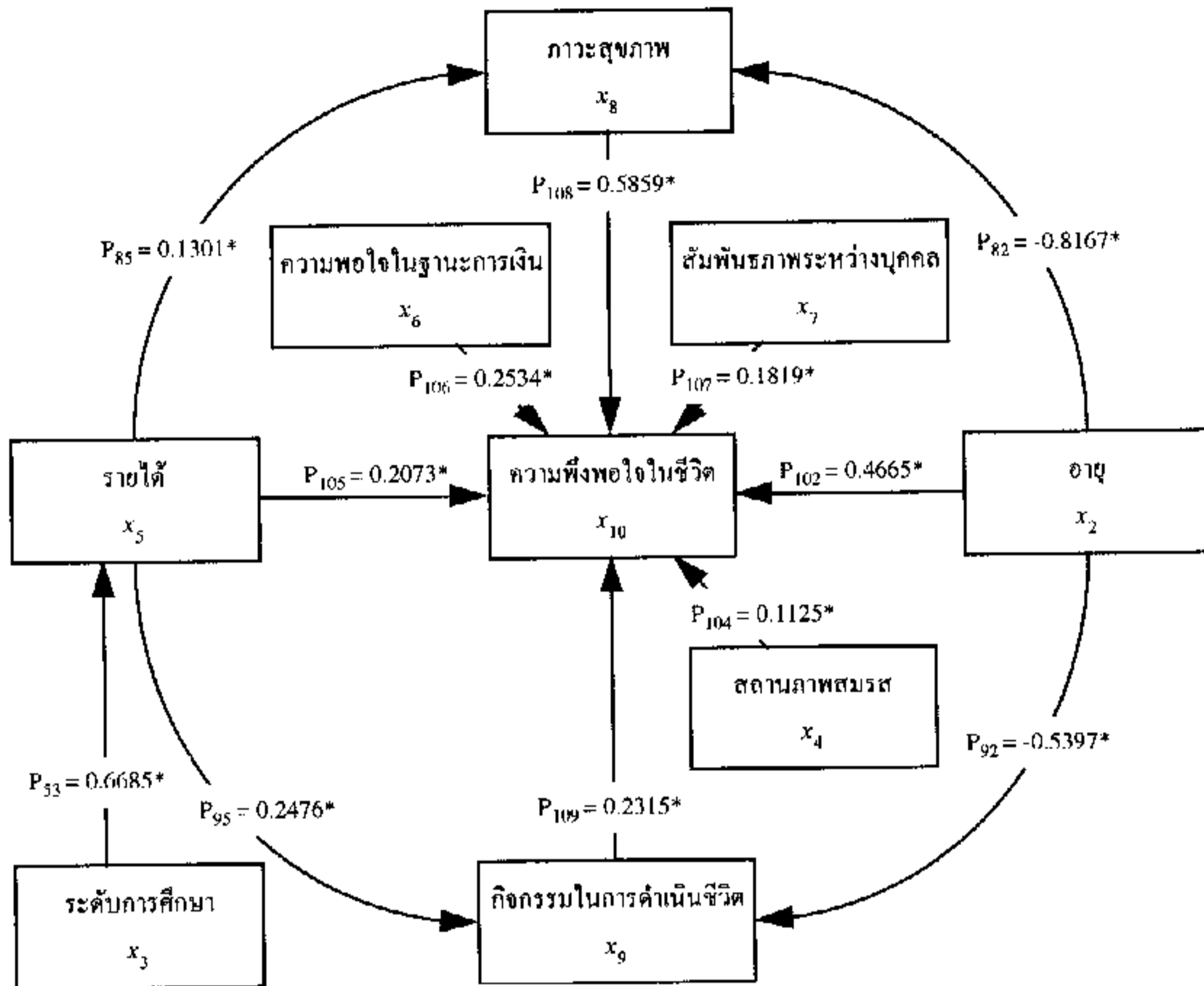
ระดับการศึกษา มีผลกระทบทางอ้อมต่อความพึงพอใจในชีวิต โดยผ่านรายได้

รายได้และอายุ มีผลกระทบทางตรงต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ และมีผลกระทบทางอ้อมต่อความพึงพอใจในชีวิต โดยผ่านภาวะสุขภาพและกิจกรรมในการดำเนินชีวิต

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์สามารถหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครั้งแรก ผลกระทบรวม ผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม พบว่า ค่าความแตกต่างระหว่างสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมดทุกคู่แตกต่างกันไม่เกิน 0.05 (สถิติที่ 6 ในตารางที่ 2) จึงสรุปได้ว่ารูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่ปรับปรุงใหม่แล้วนี้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่สุด ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครั้งแรก ผลกระทบทางตรง/ทางอ้อม และ ผลกระทบรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครั้งแรก	ผลกระทบ			ความแตกต่างระหว่างค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครั้งแรกกับปรับปรุงใหม่
		ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6) = (2) - (5)
$x_5 \times x_3$	0.6685	0.6685	-	0.6685	0.0000
$x_8 \times x_2$	-0.8472	-0.8167	-0.0312	-0.8479	0.0007
$x_8 \times x_5$	0.3219	0.1301	0.1918	0.3219	0.0000
$x_9 \times x_2$	-0.5979	-0.5397	-0.0593	-0.5990	0.0011
$x_9 \times x_5$	0.3743	0.2476	0.1268	0.3744	-0.0001
$x_{10} \times x_2$	0.2246	0.4665	-0.2174	0.2491	-0.0245
$x_{10} \times x_4$	0.2326	0.1125	0.1214	0.2339	-0.0013
$x_{10} \times x_5$	0.5336	0.2073	0.3304	0.5377	-0.0041
$x_{10} \times x_6$	0.2949	0.2534	0.0338	0.2872	0.0077
$x_{10} \times x_7$	0.2010	0.1819	0.0171	0.1990	0.0020
$x_{10} \times x_8$	0.4051	0.5859	-0.2106	0.3753	0.0298
$x_{10} \times x_9$	0.3790	0.2315	0.0981	0.3296	0.0494

แผนภูมิ 1 รูปแบบเส้นทางความสัมพันธ์ (ที่ปรับปรุงแล้ว) ของปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

6. วิจารณ์และสรุป

ปัจจัยที่มีผลกระทบทางตรงต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ คือ ภาวะสุขภาพ อายุ ความพอใจในฐานะการเงิน กิจกรรมในการดำเนินชีวิต รายได้ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และสถานภาพสมรส ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุควรให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ และเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุควรจัดการอบรมเรื่องการเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุแก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป ควรจัดให้มีบริการการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุทั้งในโรงพยาบาล สถานีนอนามัย และควรมีโครงการหน่วยเคลื่อนที่สำหรับผู้สูงอายุตามบ้านที่ให้บริการที่ผสมผสานทั้งการตรวจร่างกายและการส่งเสริมสุขภาพ โดยให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายในวัยสูงอายุ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับวัย

การป้องกันหรือหลีกเลี่ยงจากสาเหตุของการเกิดโรคที่พบบ่อยในวัยสูงอายุ อีกทั้งการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพและต้องอยู่คนเดียวหรือยากจน

ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปฏิบัติกิจกรรมประจำวันด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเองและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ควรสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุ ลูกหลาน และครอบครัวให้แน่นแฟ้นและคงอยู่ตลอดไป ควรให้ความรัก การช่วยเหลือ ดูแล เอาใจใส่ และเสริมกำลังใจแก่ผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในบั้นปลายชีวิต

บรรณานุกรม

- นภาพร ชัยวรรณ, จอห์น โนเดล, ศิริวรรณ ศิริบุญ. 2534. ประชากรผู้สูงอายุไทย : ลักษณะทางประชากรและสังคมจากแหล่งข้อมูลทางการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร ชัยวรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์. 2530. ปัญหาผู้สูงอายุในประเทศไทย : ผลการวิจัยเบื้องต้น. การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 26-27 พฤศจิกายน 2530.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2530. จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2530. คู่มือการให้แบบทดสอบ LSIA (ความพอใจในชีวิต) และ Life Experience Test (พฤติกรรมจิต-สังคม) สำหรับผู้สูงอายุ. ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- Neugarten BL, Havighurst RJ and Tobin SS. 1961. *The Measurement of Life Satisfaction.* *Journal of Gerontology.* 134: 134-143.